

- Русские словари ; Языки славянской культуры, 2003. – Т. 1 : Философская эстетика 1920-х годов. – С. 867–878.
13. Платон. Диалоги. Софист [Электронный ресурс] / Платон. – Режим доступа : <http://psylib.org.ua/books/plato01/23sofis.htm>.
  14. Приложение. Лекции и выступления М. М. Бахтина 1924–1925 гг. в записях Л. В. Пумпянского // Собрание сочинений : [в 7 т.]. – М. : Русские словари ; Языки славянской культуры, 2003. – Т. 1 : Философская эстетика 1920-х годов. – С. 326–342.
  15. Тамарченко Н. Д. “Эстетика словесного творчества М. М. Бахтина” и русская философско-филологическая традиция / Н. Д. Тамарченко. – М. : Изд-во Кулагиной Intrada, 2011. – 400 с.
  16. Фатеева Н. Н. Лингвистическая поэтика / Н. Н. Фатеева // Поэтика. Словарь актуальных терминов и понятий / [гл. науч. ред. Н. Д. Тамарченко]. – М. : Изд-во Кулагиной Intrada, 2008. – С. 108–109.
  17. Якобсон Р. Вопросы поэтики. Постскрипtum к одноименной книге / Р. Якобсон // Работы по поэтике: Переводы / [сост. и общ. ред. М. Л. Гаспарова]. – М. : Прогресс, 1987. – С. 80–99.

Аннотація

Рассматриваются особенности осмысления М. Бахтиным “чисто лингвистической природы слова” на основе философского учения о понятии “чистота” Платона во взаимодействии с концепцией А. Потебни о философии языка, о “внутренней форме слова”. Размышления исследователя представлены в контексте противостояния и взаимодействия противоречивых лингвистических концепций 1920-х годов.

Ключевые слова: лингвистика, мировоззрение, чистота, очищение, внутренняя форма слова, лингвистическая чистота, лингвистическая ценность.

Анотація

Розглядаються особливості осмислення М. Бахтіним “чисто лінгвістичної природи слова” на основі філософського вчення про поняття “чистота” Платона у взаємодії з концепцією О. Потебні про філософію мови, про “внутрішню форму слова”. Роздуми науковця подаються в контексті протидії і взаємодії суперечливих лінгвістичних концепцій 1920-х років.

Ключові слова: лінгвістика, світогляд, чистота, очищення, внутрішня форма слова, лінгвістична чистота, лінгвістична цінність.

Summary

The peculiarities of Bakhtin’s reconsideration of “clear linguistic nature of a word” are under study in the vision of Plato’s philosophical works on “clearance” as well as Potebnya’s concept on language philosophy and “an internal word form”. The researches are represented in the context of opposition and interaction with the controversial 1920-ies linguistic concepts.

Keywords: linguistics, world perception, clearance, feeling, internal word form, linguistic clearance, linguistic value.

УДК 81:340.113

Разбєгіна Н. В.,
пошукувач,

Харківський національний університет імені Ярослава Мудрого

ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ ТЕРМІНОЛОГІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Розвиток суспільства та взаємодії країн в сучасних умовах глобалізації потребують правового забезпечення. Цю функцію бере на себе міжнародне право, яке за останні десятиріччя значно розширило межі своєї юрисдикції. З’явилися нові підгалузі міжнародного права, що регулюють відносини в економіці, торгівлі,

освоєнні космосу, спорті, захисті інтелектуальної власності тощо. Стрімкий розвиток галузі міжнародного права спричинив відповідно як активне термінотворення, так і численні термінознавчі дослідження. Велику увагу мовознавці приділяють виявленню внутрішніх, структурних, семантичних зв'язків лексичних одиниць, принципам їх тематичної систематизації.

Лексичне значення слів дає можливість об'єднуватися словам як за екстралінгвістичними ознаками, що відбивають зв'язок значень із зовнішнім світом (у випадку термінології – це відображення системи понять певної галузі науки), так і за мовними ознаками, в основі яких лежать внутрішньомовні зв'язки. Ці об'єднання визначаються фахівцями відповідно як тематичні та лексико-семантичні групи. Дослідження сучасних мовознавців, присвячені принципам виділення таких груп, ґрунтуються на вченні про системність лексики. Такий спосіб вивчення цих груп допомагає простежити шляхи формування та лексичного наповнення термінологій і процеси перетворення їх у структурно організовані комплекси – терміносистеми. Тематичні та лексико-семантичні групи аналізують за різними критеріями: семантична близькість, часткова або повна заміна компонентів у межах контексту, синонімічні чи антонімічні зв'язки тощо.

Ф. П. Філін, розглядаючи поняття лексико-тематичної та лексико-семантичної групи, розмежовує їх та зазначає, що лексико-семантична група ґрунтується на елементах з однорідними співвіднесеними значеннями, до яких, на його думку, належать синоніми, антоніми та інші групи слів, пов'язані між собою спільністю семантики; тематичні ж групи об'єднуються завдяки класифікації предметів, понять та явищ дійсності [11, 526]. У праці “О лексико-семантических группах слов” (1957) мовознавець визначає принципи виділення ТГ та ЛСГ.

Сучасні вітчизняні фахівці досліджують у цьому аспекті лексику різних галузей суспільних наук. Серед них треба виділити монографію А. Бурячка “Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов” (1983) [1], дисертації Н. Поліщук “Українська дипломатична лексика періоду УНР” (1994) [5], Б. Стецюка “Юридична лексика кримінально-процесуального права Гетьманщини” (1999) [9], Т. Лепехи “Лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості судово-медичної термінології” (2000) [4], О. Шаблій “Міжмовна термінологічна омонімія як проблема термінографії і перекладу (на матеріалі німецької та української юридичних терміносистем)” (2002) [13], Р. Кисельова “Лексика української мови в почаївських виданнях XVIII – першої третини XIX ст.” (2005) [2], Т. Крехно “Історія лексико-семантичної групи “плати – податки – повинності” в українській мові XV–XVIII століть (на матеріалах українських пам'яток)” (2005) [3], О. Чмир “Лексика права у старослов'янській та давньоруській мовах: семантична мотивованість, шляхи концептуалізації” (2005) [12] тощо.

Зазначені дослідження охоплюють різні галузі юриспруденції. Мовознавцями здійснювалися також спроби класифікувати та систематизувати лексику міжнародного права української та російської мови. Відомий дослідник термінології міжнародного права Ф. Сергєєв послідовно систематизував російську дипломатичну лексику, визначаючи спочатку такі тематичні групи:

- 1) лексика сфери міжнародних відносин;
- 2) лексика, пов'язана з поняттям міжнародних союзів, об'єднань;
- 3) терміни, пов'язані з поняттям дипломатичних переговорів;
- 4) терміни, що належать до сфери дипломатичних відносин;
- 5) терміни-назви міжнародних нарад;
- 6) терміни, що позначають поняття посередництва;
- 7) терміни, що позначають міжнародні договори та їх назви [6, 185].

Пізніше, у монографії “Формирование русского дипломатического языка” (1978) учений додає ще кілька груп:

- 1) назви міжнародних зобов'язань;
- 2) назви письмових актів;
- 3) терміни дипломатичного етикету;
- 4) терміни посольського права;
- 5) лексика, пов'язана з поняттям “територія й населення” в міжнародному праві;
- 6) назви дипломатичного відомства московської держави;
- 7) терміни міжнародного права;
- 8) назви документів посвідчувального характеру;
- 9) назви документів, які гарантували послам безпеку;
- 10) назви письмових дипломатичних актів [7, 203].

Далі, у роботі “Лексика сферы международных отношений” (1984) доповнює попередні класифікації наступними тематичними групами:

- 1) назви міжнародного договору;
- 2) назви актів ратифікації;
- 3) назви для понять “дипломатична інструкція”, “право вести переговори”, “дипломатичне доручення” [6, 117].

Класифікацію української дипломатичної лексики періоду УНР здійснила Н. Поліщук, спираючись на працю Н. Тимошенко “Лексика советских политических договоров: функционально-стилистический анализ”, де пропонуються такі тематичні групи:

- 1) слова, що позначають назви дипломатичних документів;
- 2) слова, що позначають назви осіб, які перебувають на дипломатичній службі;
- 3) форми титулів і титулування;
- 4) назви дипломатичних установ, міжнародних організацій;
- 5) власне міжнародна лексика;
- 6) міжнародно-правова лексика [10].

Н. Поліщук додає ще кілька тематичних груп, що стосуються зокрема етикету, правового статусу, стану війни або миру, визначаючи, відповідно наступні групи:

- 1) назви дипломатичних осіб, що перебувають на дипломатичній службі;
- 2) лексика дипломатичних документів;
- 3) лексика дипломатичного етикету;
- 4) назви дипломатичних установ, організацій, делегацій за кордоном;
- 5) поняття правового статусу осіб, які тимчасово або постійно живуть за межами своєї батьківщини;
- 6) поняття пов'язані з міжнародно-правовою діяльністю;

7) лексика, пов'язана з мирними і немирними відносинами між державами [5, 67].

Розподіл термінологічної лексики на тематичні групи є процесом суб'єктивним і залежить певною мірою від волі дослідника.

Зауважимо, що названі фахівці розглядають лексику міжнародного права переважно як дипломатичну. Але це тільки частина усієї термінологічної системи міжнародного права. Крім того, у названих групах є ті, що недостатньо окреслені, занадто загальні (власне міжнародна лексика; міжнародно-правова лексика) або ті, що можна виділити як підгрупи визначених тематичних груп (терміни, що належать до сфери дипломатичних відносин та лексики дипломатичного етикету).

Метою статті є виявлення лексико-тематичних груп терміносистеми міжнародного права на сучасному етапі її розвитку, оскільки міжнародне право значно розширило свої межі і на сьогодні щільно перетинається з економікою, екологією, спортом, мистецтвом, технічними науками і, звичайно, містить не тільки дипломатичну лексику. Завданням нашого дослідження є аналіз закономірностей формування сучасної терміносистеми міжнародного права. Ми розглядаємо лексику, що використовується у цій галузі не ізольовано, а у тісному зв'язку з метою висловлення та взаємодії з іншими одиницями тексту.

Міжнародне право – особлива система права, що відрізняється від інших правових систем методами правового регулювання, об'єктом, суб'єктами права. Враховуючи вищесказане, на сьогодні можна виділити такі тематичні групи термінів міжнародного права:

1) номенклатурні назви суб'єктів міжнародного права:

а) власні назви суверенних країн, об'єднань держав: *Україна, Росія, США, СНД (Співдружність Незалежних Держав), ЄС (Європейський Союз), Велика Британія* тощо;

б) назви міжнародних (міжурядових організацій): *МАГАТЕ (Міжнародне агентство з атомної енергії), НАТО (Організація Північно-Атлантичного договору), ООН (Організація Об'єднаних Націй), СОТ (Світова організація торгівлі), МВФ (Міжнародний валютний фонд), ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури)* тощо;

2) терміни, що позначають назви складних держав: *федерація, конфедерація, унія* тощо;

3) терміни на позначення видів та форм визнання: *де-юре, де-факто, ad hoc*;

4) лексика, пов'язана з питанням самовизначення: *status nascendi, держава-метрополія, незалежність, суверенітет, маріонетковий режим*;

5) лексична група, що об'єднує поняття відповідальності: *міжнародний делікт, міжнародний злочин, агресивна війна, порушення миру, посягання на свободу народів, позитивна відповідальність, негативна відповідальність, абсолютна відповідальність, матеріальна відповідальність, політична (нематеріальна) відповідальність, сатисфакція, реторсії, репресалії, реституція* тощо;

6) терміни, що позначають способи вирішення міжнародних спорів: *спір, примирення, прямі переговори, арбітраж* та інші;

7) терміни, що позначають поняття, пов'язані з питаннями міжнародно-правового регулювання територіальних просторів: *анексія, давнина володіння,*

державна територія, без'ядерна зона, виключна економічна зона, міжнародні ріки, морський шельф, окупація, оренда території, прикордонні озера, цесія та інші;

8) поняття правового забезпечення міжнародної безпеки: *екологічна безпека, захист навколишнього середовища, охорона моря, захист атмосферного повітря, економічна безпека, воєнна безпека, ядерна безпека тощо;*

9) лексика, пов'язана з мирними і немирними відносинами між державами: *агресія, втручання у внутрішні справи, збройні сили, збройний конфлікт, індульт, оголошення війни, перемир'я, напад, театр війни, ультиматум, ядерна зброя тощо;*

10) назви документів посвідчувального характеру: *віза, паспорт, вірча грамота та інші;*

11) поняття правового статусу осіб, які тимчасово або постійно живуть за межами своєї батьківщини: *громадянство, біпатриди, філіація, натуралізація, репатріація, біженці та інші;*

12) терміни, що належать до сфери дипломатичних відносин:

а) назви дипломатичних документів, найменування та форми міжнародних договорів: *акт, декларація, договір, комюніке, конвенція, нота, пакт, протокол, резолюція, угода тощо;*

б) назви дипломатичних установ, делегацій, організацій: *дипломатичне представництво, консульство, посольство, тощо;*

в) назви осіб, що перебувають на дипломатичній службі: *аташе, консул, надзвичайний і повноважний посол, надзвичайни й посланник і повноважний міністр, посол, радник-посланник, тимчасовий повірений у справах тощо;*

г) етикетна дипломатична лексика, форми титулів і титулування: *герцог, пан, президент, Ваша Величність, Вельмишановний Отець тощо;*

13) терміни, що належать до окремих підгалузей міжнародного права:

а) міжнародне авторське право: *суб'єкт авторського права, міжнародна система охорони авторських прав, інтелектуальна власність тощо;*

б) міжнародне економічне право: *економічний бойкот, економічний союз, ресурси МВФ, попередні антидемпінгові заходи тощо;*

в) міжнародне космічне право: *світовий космічний ринок, космічна діяльність, правовий режим низьких навколосемних орбіт тощо;*

г) міжнародне кримінальне право: *військові злочини, злочини проти людяності, злочини проти людства, видача злочинців тощо;*

г) міжнародне морське право: *внутрішні морські води, мирний прохід, архіпелажні води, відкрите море, міжнародна протока, континентальний шельф, правовий режим морського дна тощо;*

д) міжнародне повітряне право: *повітряний простір, міжнародні повітряні сполучення, принцип свободи польотів тощо.*

Ми окреслили незначну кількість можливих тематичних груп досліджуваної терміносистеми. Цей перелік можна продовжувати, оскільки практично невичерпною є тематична різноманітність понять міжнародного права, постійно з'являються нові терміни, які в свою чергу утворюють тематичні ланцюжки; дедалі розширюється також сфера застосування міжнародного права.

Дослідження лексико-тематичних груп сприяє подальшій класифікації та систематизації термінології міжнародного права. Результати досліджень можуть бути використані для укладання фахових словників, у науково-практичній роботі юристів, під час навчального процесу при вивченні фахової термінології.

Література

1. Бурячок А. А. Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов / А. А. Бурячок. – К. : Наукова думка, 1983. – 248 с.
2. Кисельов Р. Є. Лексика української мови в почаївських виданнях XVIII – першої третини XIX ст. : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.02.01 “Українська мова” / Р. Є. Кисельов. – К., 2005. – 18 с.
3. Крехно Т. І. Історія лексико-семантичної групи “плати-податки-повинності” в українській мові XV–XVIII століть (на матеріалах українських пам'яток) : дис. ... к. філол. н. : 10.02.01 “Українська мова” / Т. І. Крехно. –Х., 2005. – 190 с.
4. Лепеха Т. В. Лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості судово-медичної термінології. : дис. ... к. філол. н. : 10.02.01 “Українська мова” / Т.В. Лепеха. – 2000. – 178 с.
5. Поліщук Н. М. Українська дипломатична лексика періоду УНР : дис. ... к. філол. н. : 10.02.02 / Н. М. Поліщук. – К., 1994. – 154 с.
6. Сергеев Ф. П. Лексика сферы международных отношений / Ф. П. Сергеев. – К. : Вища шк., 1984. – 125 с.
7. Сергеев Ф. П. Русская дипломатическая терминология XI–XVII вв. / Ф. П. Сергеев. – Кишинеу : Картя Молдевеняскэ, 1971. – 219 с.
8. Сергеев Ф. П. Формирование русского дипломатического языка. / Ф.П. Сергеев. – Львов : Изд-во Львовск. ун-та, 1978. – 222 с.
9. Стецюк Б. Р. Юридична лексика кримінально-процесуального права Гетьманщини : дис. ... к. філол. н. : 10.02.01 “Українська мова” / Б. Р. Стецюк. – Запоріжжя, 1999. – 192 с.
10. Тимошенко Н. Л. Лексика советских политических договоров: функционально-стилистический анализ / Н. Л. Тимошенко. – К. : Изд-во ун-та. – 1990. – 107 с.
11. Филин Ф. П. О лексико-семантических группах слов / Ф. П. Филин // Езыковедски изследования. – София, 1957. – С. 523–530.
12. Чмир О. Р. Лексика права у старослов'янській та давньоруській мовах: семантична мотивованість, шляхи концептуалізації : дис. ... к. філол. н. : 10.02.03 “Слов'янські мови” / О. Р. Чмир. – К., 2005. – 179 с.
13. Шаблій О. А. Міжмовна термінологічна омонімія як проблема термінографії і перекладу (на матеріалі німецької та української юридичних терміносистем) : дис. ... к. філол. н. : 10.02.16 “Перекладознавство” / О. А. Шаблій. – К., 2002. – 254 с.

Анотація

Міжнародне право – галузь юриспруденції, що активно розвивається останнім часом під впливом як зовнішньополітичних подій, так і завдяки щільним міжмовним контактам. Актуальним є виявлення внутрішніх, структурних, семантичних зв'язків лексичних одиниць, принципів їх тематичної систематизації. Тематичні та лексико-семантичні групи аналізують за різними критеріями: семантична близькість, часткова або повна заміна компонентів у межах контексту, синонімічні чи антонімічні зв'язки тощо. На сьогодні виділяють тематичні групи окремих підгалузей міжнародного права: міжнародне гуманітарне право, міжнародне екологічне право, міжнародне економічне право, міжнародне космічне право, міжнародне торговельне право, міжнародне морське право тощо.

Ключові слова: термінологія, терміносистема, лексико-тематична група, дипломатична лексика, термінологія міжнародного права.

Аннотация

Международное право – область юриспруденции, которая активно развивается в последнее время под влиянием как внешнеполитических событий, так и благодаря тесным

межъязыковым контактам. Актуальным является определение внутренних структурных и семантических связей лексических единиц, принципов их тематической систематизации. Тематические и лексико-семантические группы анализируют по нескольким критериям: семантическая близость, частичная или полная замена компонентов в пределах контекста, синонимические или антонимические связи и т.д. На сегодня выделяют тематические группы отдельных подотраслей международного права: международное гуманитарное право, международное экологическое право, международное экономическое право, международное космическое право, международное торговое право, международное морское право и т.д.

Ключевые слова: терминология, терминосистема, лексико-тематическая группа, дипломатическая лексика, терминология международного права.

Summary

International law is the branch of jurisprudence that has developed over the last years under the influence of foreign political events, and thanks to dense international contacts. Modern international law is constantly expanding its borders, intersecting with economy, ecology, sports, arts, engineering sciences and today, of course, contains not only a diplomatic language. Despite the complex structure of the industry, we can distinguish thematic groups of the individual fields of (international humanitarian law, international environmental law, international economic law, international space law, international trade law etc).

Keywords: terminology, international law terminology, thematic groups, diplomatic language, semantic relations of lexical units.

Червенко О. Б.,

кандидат на филологическите науки,
Бердянски държавен педагогически университет

ИНТЕРДИСКУРСИВНОСТ В ЕЗИКОВИ ТЕКСТОВЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ПУБЛИЧЕН ДИСКУРС

Обект на изследване в настоящата работа са ПР съобщенията като елементи на комуникативното взаимодействие между различни дискурси. Мотивите за проучването на прессъобщенията се основават на факта, че този тип текстове са сравнително ново явление в публичната комуникация на бившите социалистически страни. И макар развитието на ПР индустрията да се случва много бързо, множество нейни аспекти остават извън ползрението на изследователите. Използвайки методологията на лингвистичната и дискурсна теория, публикацията си поставя за цел да анализира специфични лингвистични характеристики на пиар текстовете, които превръщат текста в готов продукт за журналистическа употреба. В такъв смисъл пиар материалите не се борят за вниманието на журналистите, а подготвят знакови образувания за директна употреба. По този начин дискурсът, в който е създаден текстът и за чиито цели се използва, успява да се медира в публичното пространство и максимално да разпространи приписания му от автора смисъл. От тази гледна точка може да се каже, че пиар текстовете използват редица лингвистични техники, които са насочени конкретно към създаването на интердискурсивни връзки, чрез които да се наложи смисъла на дискурса източник на пиар съобщението.

За целите на изследването са проучени прессъобщения от български политически, съдебни и бизнес организации, публикувани в интернет страниците